

Володимир ГАЛИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (galykvol@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9761-7661>

Олег КЕКОШ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, індекс 82100 (oleh.kekosh@dspu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5551-5664>

Бібліографічний опис статті: Галик, В., & Кекош, О. (2024). Освітні інституції Дрогобича у комунікативному просторі Івана Франка. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 15/57. 21–31. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.2>

ОСВІТНІ ІНСТИТУЦІЇ ДРОГОБИЧА У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ІВАНА ФРАНКА

Анотація. Мета дослідження. На основі сучасної франкознавчої історіографії та творчої спадщини Івана Франка, ставимо собі за мету охарактеризувати місце освітніх закладів Дрогобича у життєвому та творчому просторі великого українського генія – Івана Франка. **Методологія дослідження** базується на використуванні загальнонаукових принципів історизму, об'єктивності та системності. Разом з тим, в ході дослідження даної проблеми, використанні історико-порівняльній й історико-системній методи. Основу джерельної бази становлять насамперед, різножанрові праці Івана Франка, де ним висвітлено історію та особливості функціонування освітніх інституцій Дрогобича. **Наукова новизна** запропонованої статті проявляється у тому, що вперше, на основі різностороннього аналізу творчої спадщини Івана Франка та сучасної франкознавчої історіографії, реалізовано спробу більш комплексного висвітлення місця освітніх інституцій Дрогобича у комунікативному просторі Івана Франка. **Висновки.** В процесі проведеного дослідження, констатовано, що Іван Франко навчався у дрогобицькій василіянській школі при церкві Святої Трійці у період від 1 вересня 1864 р. до 13 липня 1867 р. За весь час навчання у ній, як, учень, він показав себе здібним, і талановитим та, незважаючи на своє сільське походження, зумів отримати повагу як серед учнів, так і серед шкільного навчально-педагогічного колективу. Доведено, що у дрогобицькій василіянській школі, І. Франко означив свої перші переконання, здебільшого котрих дотримувався упродовж усього життя. Вагомим є те, що саме у Дрогобицькій головній школі у І. Франка сформувався хист до літературної діяльності, і саме у її стінах він почав писати перші поетичні твори. Ще одним важливим констатуючим фактором є те, що, саме в час навчання І. Франка у Дрогобицькій гімназії (від осені 1867 р. до літа 1875 р.), відбулося становлення його літературної діяльності – юний І. Франко почав писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською, а разом із тим багато перекладав з німецької, грецької та польської. Побіжно, у гімназійні роки, відбулося формування в І. Франка таких рис, як етнограф та фольклориста. Загалом про гімназію і навчання у ній І. Франко полишив низку автобіографічних творів, мемуарів та наукових праць: «Борис Граб», «Гірчичне зерно», «Рутенці», «Спомини із моїх гімназійальних часів», «Допис про Дрогобицьку гімназію», «Ученицька бібліотека в Дрогобичі» тощо, що дозволило в повному обсязі зрозуміти, яке ж місце мали освітні заклади Дрогобича у його комунікативному просторі і як вони вплинули на його подальшу багатогранну діяльність.

Ключові слова: Іван Франко, освітні інституції, комунікативний простір, Дрогобич, навчання, Василіянська школа при церкві Святої Трійці, Дрогобицька вища гімназія імені Франца-Йосифа, багатогранна діяльність, творча спадщина.

Volodymyr HALYK

PhD of Historical Sciences, Assistant Professor of the Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (galykvol@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9761-7661>

Oleh KEKOSH

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Correctional Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (oleh.kekosh@dspu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5551-5664>

To cite this article: Halyk, V., & Kekosh, O. (2024). Osvitni instytutysii Drohobycha u komunikatyvnomu prostori Ivana Franka [Educational institutions of Drohobych in the communicative space of Ivan Franko]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 15/57. 21–31. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.2> [in Ukrainian].

EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF DROHOBYCH IN THE COMMUNICATIVE SPACE OF IVAN FRANKO

Summary. The purpose of the research. Based on modern French historiography and the creative heritage of Ivan Franko, we aim to characterize the place of educational institutions in Drohobych in the living and creative space of the great Ukrainian genius – Ivan Franko. **The research methodology** is based on the use of general scientific principles of historicism, objectivity and systematics. However, in the study of this problem, the use of historical-comparative and historical-systemic methods. The basis of the source base is, first of all, various genres of works by Ivan Franko, where he highlights the history and features of the functioning of educational institutions in Drohobych. **Scientific novelty** of the proposed article is manifested in the fact that for the first time, based on a comprehensive analysis of Ivan Franko's creative heritage and modern French historiography, an attempt was made to cover Drohobych's educational institutions in Ivan Franko's communicative space. **Conclusions.** In the course of the research, it was stated that Ivan Franko studied at the Basilian school in Drohobych at the Church of the Holy Trinity from September 1, 1864 to July 13, 1867. During the entire period of study there, he proved to be a capable, talented student and his rural origin, gained respect both among students and among the school teaching staff. It is proved that in the Basilian school of Drohobych, I. Franko formulated his first beliefs, which he mostly adhered to throughout his life. It is important that it was at the Drohobych Main School that I. Franko swore an aptitude for literary activity, and it was within its walls that he began to write his first poetic works. Another important statement is that it was during the study of Ivan Franko in Drohobych gymnasium (from the autumn of 1867 to the summer of 1875) that his literary activity took shape. It was here that the young I. Franko began to write poems and short stories in three languages: Ukrainian, German and Polish, and also translated a lot from German, Greek and Polish. At the same time, during high school years, I. Franko formed such traits as ethnographer and folklorist. In general, I. Franko left a number of autobiographical works, memoirs and scientific works about the gymnasium: «Boris Grab», «Mustard grain», «Rutentsi», «Memories from my high school times», «Letter about Drohobych gymnasium», «Student Library in Drohobych», etc., which allowed us to fully understand the place of educational institutions in Drohobych in its communicative space and how they influenced its further multifaceted activities.

Key words: Ivan Franko, educational institutions, communicative space, Drohobych, education, Basilian school at the Church of the Holy Trinity, Drohobych Franz Joseph Gymnasium, multifaceted activity, creative heritage.

Постановка проблеми. Освітні заклади Дрогобича часу Івана Франка, мали чи не ключовий вплив на формування його свідомості, багатогранної діяльності, а особливо творчої. Це закономірно, адже у стінах дрогобицьких освітніх інституцій, Іван Франко отримав найголовніші ази різнобічних знань, котрі впродовж усього свого життя та багатогранної діяльності тільки розширював, поглиблював та удосконалював. В Дрогобичі він навчався у Головні

школі при церкві Святої Трійці, у місті проходило і його навчання в Вищій гімназії імені Франца-Йосифа. Пізніше, після навчання у дрогобицьких освітніх закладах, уже як зрілий письменник і суспільний діяч, І. Франко частенько звертався до їх характеристики, акцентуючи на професійній діяльності своїх вчителів, долі учнів-однокласників із якими підтримував контакти як і в час свого навчання у Дрогобичі, так і після. З огляду на це, І. Франко при нагоді, часто навідувався у місто свого дитинства та юності, провідував знайомих йому людей, багаторазово згадував місця котрі відвідував під час навчання у Дрогобичі, а найбільше ті, де йому доводилося проживати в дитячі та юнацькі роки.

Аналіз досліджень. Вибрані аспекти досліджуваної нами проблеми представлено у низці досліджень франкознавців у тому числі і наших. При написанні даної статті нами простудійовано вітчизняну і зарубіжну (здебільшого франкознавчу) історіографію, а також різножанрові дослідження та розвідки про контакти Івана Франка із освітніми інституціями Дрогобича в його час. Цінними у даній площині є праці В. Галика (Галик, 2017), Р. Горака і Я. Гнатива (Горак, 2001a,b), Я. Грицака (Грицак, 2006), М. Шалати (Шалата, 2015), О. Німилевич (Німилевич, 2010), Я. Ольхового (Ольховий, 2005), З. Култуса (Kultys, 1908), М. Мсцівуєвського (Mściwujewski, 1929). Основу джерельної бази дослідження склали безпосередньо праці Івана Франка та матеріали фонду Івана Франка Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ВРФТ ІЛ).

Мета статті. Через призму ґрунтовного переосмислення творчої спадщини Івана Франка та франкознавчої історіографії, ставимо собі за мету визначити місце та вплив освітніх закладів Дрогобича у життєвий шлях та процес формування багатогранного творчого простору Івана Франка.

Виклад основного матеріалу. У Дрогобицьку головну школу при церкві Святої Трійці Іван Франко потрапив на початку вересня 1864 р., після того, коли полишив навчання, при закінченні першого класу, в школі Ясениці Сільної через те, що потерпав від свавілля інших учнів. У василіянській школі Дрогобича І. Франко провчився в період від вересня 1864 р. до літа 1867 р.

У часи Івана Франка, так звана нормальна школа в Дрогобичі (звичайна школа) була однією із ланок освіти старої Австрії, котра була не обов'язковою. Її міг закінчувати кожен, хто у майбутньому мав намір продовжувати навчання у гімназії. Разом із тим, можна було обійтися навчанням тільки у такій школі, а згодом скласти вчительський іспит та стати вчителем народних шкіл або ж навіть і без нього займати посаду службовця середнього рівня («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 14; Горак, 1995, с. 12–14).

На момент вступу І. Франка до дрогобицької школи, навчання у ній було ще німецькомовне, але пізніше, спілкування між самими вчителями та учителями з учнями велося уже польською мовою. Руською (так званою українською) мовою, викладали тільки руську й релігію для греко-католиків. У Дрогобицькій головній школі, разом із отцями-василіянами, вчителями були ще й світські особи. Щодо учнів, то до них належали і греко-католики, і римо-католики, і євреї (Грицак, 2006, с. 84).

Інспектування тодішніх шкіл у Галичині проводила Крайова комісія, а за дрогобицькою василіянською школою, нагляд проводився ще й із сторони управи ЧСВВ, Єпископського Ординаріату й влади міста. Акцентуватимемо, що дрогобицька василіянська школа була цілком прозорою для зовнішнього контролювання. На проведення щопіврічних іспитів формувалися комісії із деканів, бургомістрів, а також інших величних персон міста, і разом із тим, в період проведення екзамену, на ньому мали змогу бути присутніми батьки чи навіть інші, будь-які зацікавлені особи. Дана особливість навчального процесу у шкільному закладі, забезпечувала повну неупередженість й об'єктивність, а це, в свою чергу схвально відображалось на учнях. Для прикладу скажемо, що І. Франка у час його навчання, два рази карали переведенням на так звану «ослячу лавку» у зв'язку із тим, що без дозволу вчителя читав на уроці та захоплював книгу під парту, проте кожного разу, після складання іспитів, будучи враженою від його знань, екзаменаційна комісія повертала Іванові Франкові місце за першою партою (Галик, 2017, с. 41–43; Грицак, 2006, с. 84; Шалата, 2015, с. 180).

Про особисті враження від навчання у василіянській школі, Іван Франко полишив чимало мемуарів, нарисів, художніх творів, котрі написав на їх основі. Для прикладу, в оповіданнях *«Schönschreiben» («Красне писання»)* та *«Отець-гуморист»* автор веде мову про виняткову жорстокість учителів по відношенні до учнів у дрогобицькій школі при церкві Святої Трійці. Час навчання у школі окреслений і у змістовній канві твору І. Франка *«У столярні»*. Дещо пізніше, Іван Франко говорить, що йому *«пощастило в наймолодших літах», тоді, коли «ще ходив до ...нормальної школи, що містилася в монастирі отців-василіан при церкві святої Трійці в Дрогобичі...»* (Франко, 1983а, с. 51).

Менш відомі мемуари Івана Франка *«Мої знайомі євди»* дають можливість ознайомитися із його враженнями про життя й побут тодішніх шкіл у Галичині, зокрема, отримати відомості про традиції єврейських родин. Івана Франка вражала особлива ментальність єврейської родини. Селянський син із раннього дитинства був ознайомленим із устроєм життя на селі, котрий опирався на батьківський авторитет та покірність дітей. Натомість, у єврейській родині І. Франко бачить інший сюжет відносин, де батько перебуває у досить ближчих стосунках зі своїми синами та й всіма іншими членами родини загалом. Тобто, він був буцімто старший брат, підтримував у діяльності, прагненнях і планах, де так чи інакше, брали безпосередню участь усі члени родини. У вище згаданих спогадах конкретніше з'ясовуються взаємовідносини І. Франка з дрогобицькими євреями, з котрими він навчався у нормальній школі. Для прикладу, він згадує: *«Тут було ...багато євдів-учнів, але отці держали їх в окремих лавках, так що ми не могли безпосередньо стикатися з ними. І вони держалися збоку від нас, говорили здебільша незрозумілим для нас жаргоном, і таким робом ми, хоч у тому самому класі, були майже зовсім незнайомі з собою»* (Франко, 2001, с. 340–341).

В період навчання у нормальній школі, І. Франка перестрів перший великий стрес. Тут мова йде про те, що якраз при кінці першого року навчання, навесні 1865 р., помирає його батько – Яків Франко. Про це із великим жалем і болем згадував І. Франко в особистому листі до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р.: *«По двох роках батько віддав мене до Дрогобича до т[ак] зв[аної] німецької або нормальної школи у василіян до другого класу, де я, по-музицьки вбраний, боязливий, несмілий та часто немитий хлопець, цілий курс бувши посміховищем у класі і, перетерпівши досить від деяких нелюдських учителів (гл[яди] «Schönschreiben»), при кінці першого курсу на превелике диво цілого класу і своє власне одержав першу локацію. На екзамені, котрий був властиво тільки парадом, був і мій батько, – я не бачив його, а тільки коли мене викликали першого, щоб одержати нагороду (книжку), то я почув, що він голосно заплакав. В два місяці опісля, на самий великдень, він умер, покинувши господарство в розстрою і в довгах, молоду матір і четверо дрібних дітей. Мати мусила швидко вийти заміж, щоб запобігти цілковитому розстроєві господарства...»* (Франко, 1986, с. 241).

Саме смерть батька вкрай болюче зачепила малого І. Франка, а особливо те, що ця подія сталася саме вночі з Великодньої суботи на неділю (тобто з 15 на 16 квітня 1865 р.). Тому, саме в нормальній школі І. Франко написав свій дебютний поетичний твір, який присвятив смерті батька, назвавши *«Великдень»*. На превеликий жаль, цей свого роду перший Франковий поетичний твір до нас не дійшов, але знаємо про ще один його вірш під такою ж назвою, проте інший за змістом та датований аж 1881 р. (Грицак, 2006, с. 85–86).

Таким чином, саме у Дрогобицькій головній школі І. Франко здійснив свого роду перші кроки на літературній ниві діяльності. Цьому запомагало те, що окремі шкільні вчителі захочували І. Франка до писання, а особливо о. І.-Ю. Німилевич. Взагалі, у своїх *«Причинках до автобіографії»* І. Франко пише про вибраних із них: *«я з приємністю можу згадати імена молодого монаха Крушельницького, що вчив нас у другому класі, отця-катехита Красицького, отця-ігумена Барусевича і пізнішого ігумена отця Немилевича, талановитого проповідника, а також старенького вчителя так званої «штуби», то є першого класу, русина Чернигевича, одинокого світського вчителя, що дослужив у тій школі до своєї смерті і який для непослушних та галасливих дітей у своїм класі не мав тяжчої кари, як поколотити їх по чолі своєю неголеною бородою»* (Франко, 1980, с. 38).

З-поміж вищезгаданих І. Франком учителів, великою шаною у нього користувався саме о. І.-Ю. Німилевич, котрий ще перед посадою директора Дрогобицької нормальної школи (з 1873 р.) учителював у цьому навчальному закладі і навчав І. Франка. Разом із тим зазначимо, що І. Франка із отцем Іваном-Юліаном Німилевичем поєднували родинні зв'язки, оскільки брат бабці священика М. Твардовської був чоловіком сестри бабусі І. Франка по материнській лінії – К. Кімакович. Одночасно мати о. І.-Ю. Німилевича, К. Романська, була сестрою Є. Романської (у першому шлюбі Кошицька, а в другому – Гучинська), у котрій і проживав на квартирі І. Франко в період свого навчання у Дрогобицькій нормальній школі (Ольховий, 2005, с. 16–17; Ольховий, 1987, с. 3).

Поміж І. Франком та його вчителем о. І.-Ю. Німилевичем склалися вельми приятні відносини. Отець особисто, за словами низки дослідників його діяльності, завзято дбав про наповнення фондів монастирської бібліотеки, збирав книги з монастирів навколо Дрогобича, які були ліквідовані йосифінськими розпорядженнями, займався справою збереження старої ікони тощо. Іван Франко у цей час уже також став цікавитися старовинними книгами й рукописами, які священик йому дружелюбно позичав. За словами франкознавців, між І. Франком та о. І.-Ю. Німилевичем була свого роду захоплива злагода: за усяку позичену книгу І. Франко повинен був написати поезію, яка мала бути присвячена одному із святих. Позаяк І. Франко випозичав дуже багато, то пізніше в о. І.-Ю. Німилевича з'явився цілий збірник релігійних Франкових віршів, доля яких до сьогодні є незнаною (Галик, 2017, с. 50, 56; Горак, Гнатів, 2001а, с. 130; Німилевич, Зимомря, 2010, с. 17–18).

Загалом, І. Франко гречно ставився до свого наставника. Як ми зауважували вище, І. Франко називав о. І.-Ю. Німилевича геніальним провідником, а у статті «*В інтересі правди*» про ігумена писав, що він був «*господарем у четвертій класі*» і згадував про нього, як про світлу, гуманну та симпатичну людину, котра вміла «*впоїти*» дітям не страх, а «*замилування*» до науки та до правдивого, працьовитого життя (Франко, 1983b, с. 230).

Важливий період у житті та діяльності Івана Франка припадає на час його навчання у Дрогобицькій гімназії імені Франца-Йосифа I (з осені 1867 р. до літа 1875 р.).

Щодо відкриття гімназії у Дрогобичі, то хочемо акцентувати на тому, що історія її заснування є досить складною. За окремими даними її було засновано ще у 1775 р., але внаслідок Терезіанських та Йосифінських реформ в галузі науки та освіти її було закрито у 1784 р. австрійською владою. Боротьба за відновлення чи створення гімназії у Дрогобичі в другій половині XIX ст. розпочалася за сприянням тодішнього бургомистра міста Ігнація Невядомського, проте центральним промотором ідеї гімназії й основним, хто заступався за неї на всіх щаблях тогочасної складної чиновницької австрійської машини, був його тодішній секретар Ян Зих («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 20; Горак, 2011, с. 167–269; Mściwujewski, 1929, s. 29–30).

Конститутивною завадою була так звана система Баха, яка тривала аж до 1860 року. Відношення уряду до середніх шкіл мало чим відрізнялося від ставлення попереднього уряду, і бахівський чиновник так само був прихильником думки, що для імперії вдосталь тих спеціалістів та «*вчених*», яких «*понаплоджували*» тогочасні гімназії, а відповідно відкривати нові зовсім немає змісту. Беручи до уваги дану ситуацію і наперед знаючи, як зреагує уряд на прохання відкриття гімназії у Дрогобичі, гміна міста постановила відправити звернення безпосередньо до самого Франца-Йосифа із закликом дозволити Дрогобичу відкрити міську гімназію, приурочивши подію до чудесного зцілення цісаря 1853 року. Не дивлячись на старання, робота в площині відкриття гімназії, затягнулася аж на 5 років. 16 квітня 1858 року Дрогобичу було все ж таки дозволено організувати міську гімназію із правом на функціонування з 1 вересня 1858 р. («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 20–21; Горак, Гнатів, 2001b, с. 23–27).

Уже тоді коли І. Франко приступив до навчання у Дрогобицькій гімназії, то якраз восени 1867 р., через введення у дію австрійської конституції, було відмінено тілесні покарання учнів та запроваджено, замість німецької, польську мову викладання, а українська мова вивчалася як окремий предмет (Грицак, 2006, с. 90–91). Дана реформа спричинилася до створення серйозної

проблеми для вчителів, левова частка яких досягла освіти німецькою мовою, а окремі, ледве могли говорити польською. Польськомовних підручників не було, відповідно не була розроблена термінологія, а тому вчителі змушені були замінювати особистими лекціями відсутні книжки й на ходу формувати новий понятійно-термінологічний апарат. Ще одним негативним явищем, була заміна німецьких учителів польськими, які були патріотично налаштованими. *«Це, – писав І. Франко у своїх спогадах, – був переломний момент, важкий для слабких, але сприятливий для сильних, бо давав їм поле для власної оригінальної праці, не надто обмеженої правилами»* («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 69; 70).

На основі окреслених обставин, можна з'ясувати, чому у Дрогобицькій гімназії було чимало водночас й слабких, й сильних учителів: реформа буцімто відтискувала середняків, зміцнюючи натомість обидва вектори. Часткову роль відігравав міський статус гімназії: місто не могло надавати вчителям той рівень зарплатні, який мали вчителі державних гімназій. Допоки гімназію не було переведено на державне фінансування у 1871 р., число бажаючих зайняти місце вчителя, було недостатнім. Найкращі виїздили з Дрогобича, на зміну їм прибували молодші вчителі, котрі у більшій мірі не мали закінченої університетської освіти (Kultys, 1908, s. 23–24).

Франкові однокласники, а це зазвичай панські діти, реально з презирством ставилися до вбогого селянського хлопця, який пізніше в українській культурі став *«сільським самородком»*. Разом із тим, з-поміж Франкових ровесників-однокласників, як і в нормальній школі, було чимало євреїв. У своєму творі *«Мої знайомі жиди»* І. Франко пише: *«Щойно в гімназії мав я нагоду пізнати ближче кількох шкільних товаришів-жидів. У першій черзі називаю Ісаака Тігермана. Це був найкращий математик у нашому класі й ішов через усю гімназію як один із найвизначніших учнів... Між жидами-учнями, що ходили разом зі мною до Дрогобицької гімназії, хоч і не в тому самому класі, були такі, що пізніше здобули добре ймення в мистецтві й науці. Там був Моріц Готліб, пізніший талановитий маляр, близький свояк мого товариша Ісаака Тігермана, як і цей завчасно забраний смертю. Там був Л. Монат, публіцист, що сьогодні проживає у Відні. Там був Лев Штернбах, уже в гімназії чудова дитина філологічних здібностей, теперішній визначний грекіст і професор Краківського університету»* (Франко, 2001, с. 341–342).

Перший рік навчання у гімназії, стартував в І. Франка, як і у василіянській школі – із *«ослячої»* лави, проте, різнобічні здібності й талант, а також настирливість, жадання до знань та наполеглива працьовитість, допомогли йому заслужити лідерство у колі своїх однокласників з класу. За вагомі успіхи у навчанні, зважаючи на поганий матеріальний статок, Крайова шкільна влада відсторонила І. Франка від плати за навчання на основі його клопотання до установи від 25 лютого 1868 р. (ВРФТ ІЛ, №. 2416. арк. 3).

У вступі до твору *«Рутенці»* І. Франко відзначав, що він ніколи не страхався шкільної науки, а навпаки отримував від неї нові приємні враження і вона сприяла розширюванню обсягу його знань. Взаємовідносини вчителів із учнями у гімназії були, безперечно ліберальними, хоча практично ніколи не доходили до приятельського рівня: вчителі гімназії майже без винятку дивилися на учнів із зверхністю (Франко, 1978b, с. 7).

За міркуваннями І. Франка, гімназія все ж таки не могла абсолютно угамувати його жадання до знань. Із змістовної канви оповідання *«Борис Граб»* є очевидним, що Франко-гімназист вкрай відрізнявся від своїх товаришів – з одного боку бідним убранням та неохайністю, з іншого – *«обдарованістю, <...> надзвичайною пам'яттю, що всі виклади вчителів запам'ятовував відразу в школі, не вчився дома нічого...»* і адекватно одержував високі локації у класі (Франко, 1978a, с. 179).

В період навчання у Дрогобицькій гімназії, у шостому класі, І. Франка перестріло наступне нещастя – 1 червня 1873 р. у віці 38 років померла його мати Марія Кульчицька і він уже перетворився на круглого сироту. Про свій тогочасний стан, він із важкою журбою розповідає у власному життєписі, поміщеному у змісті листа до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р. (Франко, 1986, с. 242). Фактично не маючи засобів до життя і побуту, І. Франко вдавався до заробітків, про що писав у *«Причинках до автобіографії»*: *«Ніяких таких оцщадностей у мене, що жив тими віктуалами, які привезено мені з дому, і мало що заробив приватними лекціями,*

не було. *Грошей у мене аж до сьомої класи, в якій я одержав стипендію, було звичайно дуже мало*) (Франко, 1983с, с. 39). У контексті висловленого І. Франком зауважимо, що стипендію Франкові-гімназисту було призначено у січні 1875 р. (ВРФТ ІЛ, №. 2416. арк. 17).

Незважаючи на особисті скрутні обставини у гімназійні роки, І. Франко став формувати власну бібліотеку, і уже до кінця навчання у Дрогобичі, вона нараховувала приблизно до 500 одиниць (Франко, 1979, с. 318). Про основне джерело їх надходження І. Франко казав: *«...книжки я переважно одержував від товаришів за те, що вироблював письмові задачі, не занедбуючи власної науки, 5 або й більше задач на одну тему, і всі так відмінні одна від другої, що вчитель не пізнавав, що се чужа, а не ученикова робота»* (Франко, 1983с, с. 40).

3-поміж книг у Франковій бібліотеці, було чимало таких, які вважалися дефіцитом у гімназії, і тому помешкання з Франковою бібліотекою перетворилося на часте місце збору дрогобицьких гімназистів. Воднораз, бібліотека І. Франка приваблювала і одного місцевого бібліофіла Лімбаха, котрий був батьком одного із гімназистів, а адекватно, й І. Франко одержав перспективу послуговуватися ще однією власною збіркою багатоманітних книг, про що розлого розповідав у своїх спогадах *«Гірчичне зерно»* (Франко, 1979, с. 319–332).

Разом із тим, варто зауважити, що у період навчання І. Франка, Дрогобицька гімназія, не беручи до уваги окремих учителів, була укомплектована педагогами-професіоналами. Найбільш приємливими для І. Франка були Іван Верхратський та Юлій Турчинський, беззлобними словами пригадував І. Франко свого класного керівника, доктора Дрогобицької гімназії Миколу Антоневича, вчителя математики Едварда Міхонського, катехита отця Олексія Торонського, вчителя польської та німецької мови і натуральної історії Теофіла Юркевича, вчителів природознавства Едварда Гюккеля й Емерика Турчинського та багатьох інших (Франко, 1979, рр. 316–317). Взагалі, про свої взаємовідносини з окремими вчителями у гімназійні роки І. Франко детально розповідає в автобіографічних творах *«Борис Граб»*, *«Гірчичне зерно»*, де, зокрема, значну увагу присвячує своїм взаєминам з Едвардом Міхонським (Франко, 1978а, с. 177–190; Франко, 1979, с. 316–332).

Із різножанрової творчої спадщини І. Франка довідуємося, що І. Верхратський почав ознайомлювати його з творами українських класиків: М. Шашкевича, Марка Вовчка, С. Руданського, О. Стороженка, Панаса Мирного. Особливий вплив на І. Франка-гімназиста зробив *«Кобзар»* Т. Шевченка, який доклався до процесу формування його патріотичності, волелюбства, демократичного світогляду тощо (Спогади про Івана Франка, 2011, с. 77; Гандзюк, Федорак, Федунків, 2016, с. 50–54).

За сприяння Юлія Турчинського у гімназійні роки І. Франко почав читати твори західноєвропейських класиків – У. Шекспіра, Ф. Шіллера, А. Міцкевича, Й.-В. Гете, Ежена Сю, Ю. Словацького, А. Коцеби та інших. Саме це й зумовило становлення літературної діяльності Івана Франка у період навчання в Дрогобицькій гімназії. Про це в автобіографії І. Франко писав: *«Почав я писати – віршем і прозою – дуже вчасно, ще в нижчій гімназії»*. У контексті зауважимо, що вже у 7 класі гімназії (1874 р.) Іван Франко на сторінках журналу *«Друг»* опублікував свій сонет *«Пісні народні»* (Франко, 1979, с. 318; Франко, 1986, с. 242–243]. Про активне співробітництво І. Франка з журналом *«Друг»* свідчить і його спілкування з В. Давидяком упродовж 1874–1875 рр., якому редакційний комітет журналу доручив листуватися вже з молодим письменником (Галик, 2017, с. 93).

Будучи ще учнем молодших класів гімназії, І. Франко полум'яно став збирати народну творчість, яку записував від ремісників, торговців, міщан, ченців, навіть жебраків. Здебільшого І. Франко, записував фольклорні перли дрогобичан на Зварицькому передмісті. Тут була велика толока, і сюди на гаївки приходили учні гімназії, де зазвичай бував І. Франко з товаришами. У листі до М. Драгоманова 1890 р. І. Франко згадував про дебют своєї фольклорно-збиральницької практики: *«Ще в нижчій гімназії я почав збирати пісні народні, спершу від своєї матері, а опісля і в Дрогобичі розпитував свідущих людей (ремісників і т. і.), так що швидко мав мілко списані два товсті зошити, вміщаючи 800 номерів, правда, в значній часті коломинок. Менший зошит я послав у «Просвіту» і опісля случайно віднайшов його в третій руках, а більший таки в Дрогобичі у мене пропав»* (Франко, 1986, с. 243).

Менший збірник, що його відшукав сам І. Франко, містив записи пісень і коломийок із його рідного села Нагуєвичі. Він зробив ці записи 1868 р., будучи ще дванадцятирічним студентом. Більший збірник, загублений у Дрогобичі приблизно 1874 році, несподівано знайшовся у 1954 р. У цій підшивці містяться друга і третя частини фольклорних записів І. Франка з сіл Нагуєвичі, Ясениця Сільця, а також Дрогобича, про що сказано на початку рукопису. Збірник має заголовок: «Збірник пісень народних. Частина друга. Зібрав Іван Франко. 1871» («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 31). Значна частина записів, особливо коломийок (найбільше записано у Дрогобичі), припадає на 1870-ті рр. Тоді І. Франко пропонує важливі теоретичні висновки щодо розвитку пісенності в Дрогобичі того часу («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 31–32).

У час навчання у Дрогобицькій гімназії І. Франко реалізував свою першу учнівську мандрівку, метою якої було збирання етнографічного матеріалу на теренах Бойківщини. Ця вандрівка позначилася високою продуктивністю, бо збирачеві поталанило записати чимало народних пісень, коломийок і оповідань (багато матеріалу було віднайдено ним у Дрогобичі). Вона обійняла маршрут, який виходив від Стрия, відтіля до Синевідська, Побука, Бубнища, Тисова, Церківни, Старого Мізуня, Велдіжа, Лолина. З Лолина – в Дрогобич, звідти в Опаку, Смільну, Тур'є, Волосянку. Після навчання у гімназії, будучи уже студентом філософського факультету Львівського університету, в 1876 р. у часописі «Друг» І. Франко зпровадив розділ «Із уст народу» де і друкував зібраний фольклорний матеріал («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 32; Франко, 1986, с. 244).

Згодом, Іван Франко став одним із перших, хто порушив проблему історії освітніх інституцій Дрогобича ХІХ ст. У згаданому контексті цікавим є його «Допис про Дрогобицьку гімназію». За словами І. Франка, Дрогобицька гімназія за останні 12 років ХІХ ст., у порівнянні з іншими у Галичині, суттєво змінилася. Конструкція професорського активу у цей час вкрай видозмінилася і приманювала до себе молодь з інших міст. Поштовх до цього варто вбачати в тому, що тут між молоддю формувалося товариське життя, вирувало щире заняття наукою і навіть новочасними проблемами політики. Гімназійні учні не тільки ознайомилися із літературою в бібліотеці, а й засновували товариства, котрі перетворювалися на осередки руху. Усяке товариство мало власну бібліотеку, де можна було брати в позику книги. Здебільшого товариства існували недовго, – до часу, доки їх засновники навчалися у гімназії. Дану статтю про Дрогобицьку гімназію Іван Франко опублікував після трьох років по її закінченні у журналі «Дзвін» 1878 року, («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 36–40) де у висновках до неї зауважив: «Гімназія Дрогобицька, колись оживлена, весела, хоть, розуміється, не без плямок, – тепер представляє «мерзость запустіння». Понуро, скучно іде наука, – молоді люди виходять з неї або чистими недоумками, або передчасними практиками та егоїстами. Ци швидко буде інакше? Здало би ся, але нема надії» («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 40).

У своїх «Споминах» про гімназійні часи І. Франко немало уваги уділив аналізові життя й побуту дрогобицьких гімназистів. Наприклад, він засвідчує, що учні Дрогобицької гімназії в другій половині 60-их і в першій половині 70-х років ХІХ ст. поза межами школи жили гуртками, крім місцевих, що проживали у своїх родині і здебільшого не вливалися до гурткового життя. Позамісцеві прожили на квартирах (так званих стаціях) – у більшій мірі по розбіжних передмістях у міщан та міщанок і, адекватно до тих квартир, створювалися між ними гуртки. У подібних гуртках відбувалися в'юнкні бесіди, а в менших учні займалися лектурою позашкільних книжок, коли один читав голосно, а інші слухали. І. Франко з товаришем Йосифом Райхертом, сином німецького колоніста, у вищій гімназії читав драми У. Шекспіра, Ф. Шіллера та Й.-В. Гете. З його старшим братом Філіппом Райхертом, який із самбірської гімназії перейшов до Дрогобича, він один рік жив на спільній квартирі в домі боднаря Корпака (Франко, 1983а, с. 50–51).

Цікавою є й розповідь Івана Франка про ученицьку бібліотеку в Дрогобичі (1878 р.). Статистичні дані, які тут наводить І. Франко, витягнуті з бібліотечних каталогів, дають елементарні уявлення про тенденції, за якими розгорталася наука у гімназіях. Наприклад, вони

деталізують поведінку учнів у вільний час, тобто тоді, коли вони самотужки і вільно думали та вчилися («Там город преславний Дрогобич лежить...», 2008, с. 41–47).

На кінець підкреслимо, що Дрогобицьку гімназію імені Франца-Йосифа, І. Франко закінчив 26 липня 1875 р. Саме тоді йому було вручено атестат зрілості, так зване матуральне свідоцтво, де було зазначено: «Вимоги, поставлені законом, іспитований виконав, отже, почесно і отримує внаслідок цього похвальне свідоцтво зрілості, яке дає йому право відвідувати університет» (ВРФТ ІЛ, №. 2416. арк. 19).

В цілому, про своє навчання у Дрогобицькій гімназії І. Франко висловився в передмові до твору «Рутенці»: «Гімназіальні студії, які пройшов я в Дрогобичі, при всій бідності, серед якої довелося мені жити як ученикові з-під селянської стріхи, не були для мене таким тяжким часом, як догадувався дехто з тих, хто пробував на основі моїх літературних праць компонувати собі мій життєпис» (Франко, 1978b, с. 7).

Висновки. Таким чином, зроблене нами дослідження абсолютно слугує аргументом того, що освітні заклади Дрогобича обійняли вагоме місце у житті та комунікативному просторі Івана Франка. Навчаючись у дрогобицькій василіянській школі при церкві Святої Трійці (від 1 вересня 1864 р. до 13 липня 1867 р.), Іван Франко представив себе як здібний і талановитий учень та, незважаючи на своє сільське походження, зумів здобути авторитет як серед учнів, так і відповідно поміж шкільного навчально-педагогічного колективу. Навчаючись тут, він визначив свої авангардні переконання, котрих переважно дотримувався упродовж усього життя. Вагомим є те, що саме у Дрогобицькій головній школі у І. Франка залявся хист до літературної діяльності, і саме у її стінах він почав писати свої перші поетичні твори. Водночас, період навчання І. Франка у дрогобицькій гімназії, допоміг становленню його літературної діяльності. У гімназії І. Франко став писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською, а також багато перекладав з німецької, грецької та польської. У часі гімназійних років, відбулося й формування І. Франка як етнографа та фольклориста. Загалом про гімназію і навчання у ній І. Франко залишив низку автобіографічних творів, спогадів та наукових праць, змістовне наповнення яких, слугує поясненням того, який вплив на нього зробило навчання у гімназії та яку роль в цьому плані відіграло спілкування із викладацьким середовищем й гімназистами. Вже після навчання у дрогобицьких освітніх закладах, І. Франко почав твердо роздумувати про свою викладацько-літераторську кар'єру і, ставши студентом філософського факультету Львівського університету приступив до реалізації своїх задумів, виплечаних ще у шкільні та гімназійні роки.

Джерела та література

- ВРФТ ІЛ – Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.
- Галик, В. (2017). *Дрогобич у житті та творчій спадщині Івана Франка : альбом-путівник*. Дрогобич : Видавництво ТзОВ «Трек-ЛТД».
- Гандзюк, Р., Федорак, В., Федунків, З. (2016). *Путівник по місцях перебування й увічнення пам'яті Івана Франка на Прикарпатті*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ.
- Горак, Р. (1995). *Адреси юності Івана Франка в Дрогобичі*. Трускавець : «Франкова криниця».
- Горак, Р., Гнатів, Я. (2001a). *Іван Франко. Цілком нормальна школа*. Львів : Видавництво отців Василіян «Місіонер», 2001. Книга друга.
- Горак, Р., Гнатів, Я. (2001b). *Іван Франко. Гімназія*. Львів : Видавництво отців Василіян «Місіонер», 2001. Книга третя.
- Горак, Р. (2011). *Дрогобич – місто юності Івана Франка: Книга-путівник*. Х. : Майдан.
- Грицак, Я. (2006). *Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886)*. К. : Критика, 2006.
- Німилович, О., Зимомря, М. (2010). *Веселка просвітленої пам'яті*. Дрогобич : Посвіт, 2010.
- Ольховий, Я. (1987). Тут жив великий Каменяр. *Радянське слово*. № 66. С. 3.; № 67. С. 3.
- Ольховий, Я. (2005). Дрогобицькі станції Великого Каменяра. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Коло. Вип. 9. С. 73–78.
- Спогади про Івана Франка (2011). Упоряд., вступ. сл., прим. М. І. Гнатюка. 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменяр.
- «Там город преславний Дрогобич лежить...» (2008). (Вибрані праці Івана Франка про Дрогобич) / Упорядкування, передмова і коментарі Володимира Галика. Дрогобич : Коло.

- Франко, І.** (1978a). *Борис Граб. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 18. С. 177-190.*
- Франко, І.** (1978b). *Рутенці. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка, Т. 15. С. 7-41.*
- Франко, І.** (1979). *Гірчичне зерно (Із моїх споминів). Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 21. С. 316-332.*
- Франко, І.** (1980). *Причинки до історії руської літератури XVIII віку. Дрогобицький збірник рукописних апокрифічних оповідань. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 27. С. 16-22.*
- Франко, І.** (1983a). *Спомини з моїх гімназійних часів. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 39. С. 50-54.*
- Франко, І.** (1983b). *В інтересі правди. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 39. С. 227-232.*
- Франко, І.** (1983c). *Причинки до автобіографії. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 39. С. 36-44.*
- Франко, І.** (1986). *Лист до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р. Зібрання творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка. Т. 49. С. 236-252.*
- Франко, І.** (2001). *Мої знайомі жиди. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до зібрання творів у 50-ти томах. Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. Львів. С. 335-348.*
- Шалата, М.** (2015). *Іван Франко у школі при церкві Святої Трійці. Франкознавчі студії. Дрогобич : Коло. Вип. 6. С. 173-190.*
- Kultys, Ż.** (1908). *Historia gimnazyum drohobyckiego. Drohobycz.*
- Mściwujewski, M.** (1929). *Królewskie wolne miasto Drohobycz. Lwów-Drohobycz: Z drukarni i litografji Piller-Neumanna we Lwowie.*

References

- VRFT IL – Viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohii Instytutu literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy. [Department of Manuscripts and Textology of the Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine].
- Halyk, V.** (2017). *Drohobych u zhytti ta tvorchii spadshchyni Ivana Franka : albom-putivnyk* [Drohobych in the life and creative heritage of Ivan Franko: an album-guide]. Drohobych : Vydavnytstvo TzOV «Trek-LTD» [in Ukrainian].
- Handziuk, R., Fedorak, V., Fedunkiv, Z.** (2016). *Putivnyk po mistsiakh perebuvannia y uvichnennia pamiaty Ivana Franka na Prykarpatti* [Guide to the places of stay and perpetuation of the memory of Ivan Franko in Prykarpattia]. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV [in Ukrainian].
- Horak, R.** (1995). *Adresy yunosti Ivana Franka v Drohobychi.* [Addresses of Ivan Franko's youth in Drohobych]. Truskavets: «Frankova krynytsia» [in Ukrainian].
- Horak, R. & Hnativ, Ya.** (2001a). *Ivan Franko/ Tsilkom normalna shkola.* [Ivan Franko. Quite a normal school]. Lviv : Vydavnytstvo otsiv Vasyliian «Misioner». Knyha druha [in Ukrainian]
- Horak, R. & Hnativ, Ya.** (2001b). *Ivan Franko. Gimnaziia.* [Ivan Franko. Gymnasium]. Lviv: Vydavnytstvo otsiv Vasyliian «Misioner». Knyha tretia [in Ukrainian].
- Horak, R.** (2011). *Drohobych – misto yunosti Ivana Franka: Knyha-putivnyk.* [Drohobych – the city of Ivan Franko's youth: A guidebook.]. Kh.: Maidan, 272 s. [in Ukrainian]
- Hrytsak, Ya.** (2006). *Prorok u svoii vitchyzni. Franko ta yoho spilnota (1856 – 1886).* [A prophet in his homeland. Franco and his community (1856 – 1886)]. K.: Krytyka [in Ukrainian].
- Nimylovych, O. & Zymomria, M.** (2010). *Veselka prosvitlenoi pamiaty.* [Rainbow of enlightened memory]. Drohobych: Posvit, 100 s. [in Ukrainian].
- Olkhovyi, Ya.** (1987). *Tut zhyv velykyi Kameniar.* [Here lived the great Stonemason]. *Radianske slovo.* № 66. S. 3.; № 67. S. 3. [in Ukrainian]/
- Olkhovyi, Ya.** (2005). *Drohobytski stantsii Velykoho Kameniar.* [Drohobych stations of the Great Stonemason]. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk.* Drohobych: Kolo. Vyp. 9. S. 73–78 [in Ukrainian].
- Spohady pro Ivana Franka,** (2011). [Memories of Ivan Franko]. *Uporiad., vstup. sl., prym. M. I. Hnatiuka. 2-he vyd., dop., pererob.* Lviv: Kameniar. [in Ukrainian].
- «Tam horod preslavnyi Drohobych lezhyt...»**, (2008.) [There the glorious city of Drohobych lies...] (*Vybrani pratsi Ivana Franka pro Drohobych*) / *Uporiadkuvannia, peredmova i komentari Volodymyra Halyka.* Drohobych : Kolo [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1978a). *Borys Hrab [Borys Hrab]. Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh.* K. : Naukova dumka. T. 18. S. 177–190 [in Ukrainian].

- Franko, I.** (1978b). Rutentsi [Ruthenians]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka, T. 15. S. 7–41 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1979). Hirchychne zerno (Iz moikh spomyniv) [Mustard grain (From my memories)]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 21. S. 316–332 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1980). Prychynky do istorii ruskoï literatury XVIII viku. Drohobytskyi zbirnyk rukopysnykh apokryfichnykh opovidan [Reasons for the history of rutenion literature of the XVIII century. 1. Drohobych collection of handwritten apocryphal stories]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 27. S. 16–22 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1983a). Spomyny z moikh himnaziinykh chasiv [Memories from my high school days]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 39. S. 50–54 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1983b). V interesi pravdy [In the interest of truth]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 39. S. 227–232 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1983c). Prychynky do avtobiohrafii [Comments to autobiography]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 39. S. 36–44 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1986). Lyst do M. Drahomanova vid 26 kvitnia 1890 r. [Letter to M. Drahomanov dated April 26, 1890]. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. K. : Naukova dumka. T. 49. S. 236–252 [in Ukrainian].
- Franko, I.** (2001). Moi znaiomi zhydy [My Jewish acquaintances]. *Mozaika: Iz tvoriv, shcho ne vviishly do zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh*. Uporiad. Z. T. Franko, M. H. Vasylenko. Lviv. S. 335–348 [in Ukrainian].
- Shalata, M.** (2015). Ivan Franko u shkoli pry tserkvi Sviatoi Triitsi. [Ivan Franko at the school at the Church of the Holy Trinity]. *Frankoznavchi studii*. Drohobych : Kolo, Vyp. 6. S. 173–190 [in Ukrainian].
- Kultys, Ż.** (1908). *Historia gimnazyum drohobyckiego*. [History of Drohobych gymnasium]. Drohobycz [in Polish].
- Mściwujewski, M.** (1929). *Królewskie wolne miasto Drohobycz*. [Royal free city of Drohobych]. Lwów-Drohobycz: Z drukarni i litografji Piller-Neumanna we Lwowie [in Polish].

*Стаття надійшла до редакції 30.01.2024 р.
Стаття рекомендована до друку 20.02.2024 р.*